

Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

Sandgata 30 B
N-7012 Trondheim

e-post: nof@birdlife.no internett: www.birdlife.no

Telefon: (+ 47) 73 84 16 40
Fax: (+ 47) 73 84 16 41
Bankgiro: 4358.50.12840
Org. nr.: 970 089 748 NVA

Fylkesmannen i Buskerud
Postboks 1604
3007 DRAMMEN
E-postadresse: postmottak@fmbu.no

Deres ref.
2010/8291

Deres kontaktperson
Eldfrid Engen

Vår ref.
2011/249-420.1

Vår saksbehandler
Viggo Ree, Tlf: 32 15 77 15

Dato
07.06.2011

HØRING PÅ VERNEPLAN FOR TYRIFJORDEN – KOMMENTARER FRA NORSK ORNITOLOGISK FORENING

Det vises til brev fra Fylkesmannen i Buskerud av 24.2.2011 (står feilaktig 2010) under overskriften ”Høring på verneplan for Tyrifjorden”. Mottakere av høringsdokumentene er grunneiere, aktuelle etater og organisasjoner. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) er en av organisasjonene som har mottatt høringsbrevet. Svarfristen er blitt satt til 7.6.2011.

NOF vil gi honnør til fylkesmannen for det mangeårige arbeidet med verneplanen for Tyrifjorden-området. Dette har vært en omfattende prosess med mange utfordringer. Informasjon om verneplanprosessen har vært tilgjengelig på fylkesmannens hjemmesider - jf. <http://fylkesmannen.no/hoved.aspx?m=40866>. Flere naturkvaliteter i dette våtmarkssystemet har blitt ødelagt eller redusert de siste tiårene. Dette skyldes ikke minst en utilfredsstillende og i mange sammenhenger uprofesjonell forvaltning fra lokale myndigheter. Det var derfor på høy tid at nasjonale miljømyndigheter sørget for å få gjennomført en mer gjennomgripende verneprosess for Tyrifjorden-området. Sentralt i dette arbeidet står nye områder og utvidelser i tilknytning til Ramsarkonvensjonen, og i den senere tid naturmangfoldloven og undertegnelsen av Nagoya-protokollen – jf. <http://www.forskning.no/artikler/2011/mai/288328>. Oppdraget fra Direktoratet for naturforvaltning (DN) i mars 2007 har dreid seg om to målsettinger. Ved siden av å utarbeide en verneplan for det som er igjen av viktige lokaliteter i Tyrifjorden-området ble fylkesmannen bedt om å gjennomføre en planlegging for å sikre hekkeplasser for vannfugler i våtmarkssystemet. NOF har under verneplanprosessen vært representert i det rådgivende utvalget som Fylkesmannen i Buskerud opprettet i 2007. Dette har vært en konstruktiv og

lærerik prosess. Samtidig har NOF bidratt med dokumentasjonsmateriale innsamlet gjennom flere tiår samt en del historiske fakta fra det aktuelle området. En del av NOFs rapporter har i lengre tid vært tilgjengelige for allmennheten på fylkesmannens nettsider – se: <http://fylkesmannen.no/hoved.aspx?m=41385&amid=1848214>.

Planforslaget til fylkesmannen omfatter i alt 20 verneområder. Av disse er halvparten mindre eller små holmer/øyer/skjær med verdier knyttet til hekkeforekomst av vannfugler. De foreslåtte verneområdene representerer mye av våtmarksverdiene som er tilbake i Tyrifjorden-systemet. Det er avgjørende at disse naturkvalitetene blir sikret for ettertiden, og at de blir forvaltet på en profesjonell måte. Verneforslaget har imidlertid enkelte mangler og svakheter. NOF vil i dette høringssvaret fokusere på disse forhold. Kommentarer nedenfor gis i samsvar med presentasjonen av de ulike delområdene i høringforslaget.

1. Nordre Tyrifjorden og Storelva – forslag: naturreservat (NR)

Dette området omfatter den innerste (nordligste) delen av Nordfjorden og den sørligste delen av Storelva fra Slepa til utløpet. De fem eksisterende og små våtmarksreservatene (etablert i hhv. 1975 og 1985) befinner seg innenfor dette arealet. To av disse verneområdene har tilknytning til Nordfjorden (Karlsruddtangen NR og Averøya NR), mens de tre øvrige er kroksjøer/meandere langs Storelva (Lamyra NR, Juveren NR og Synneren NR).

Denne delen av våtmarkssystemet er svært viktig i ulike sammenhenger, og NOF vil gi fylkesmannen full støtte til dette forslaget. Noen lokaliteter innenfor dette foreslåtte naturreservatet trenger nærmere kommentarer:

Nordfjorden-området

Det er gledelig å registrere at mesteparten av den innerste og grunne delen av **Nordfjorden**-området mellom de to eksisterende reservatene er foreslått inkludert i et framtidig verneområde. NOF har bidratt med resultater fra flere tiår med ornitologiske registreringer i denne delen av våtmarkssystemet, og i perioder før og etter isleggingen langs land samler det seg mye vannfugl utenfor reservatene. I et nytt verneområde bør det inkluderes bestemmelser som muliggjør regulering av båtbruk i de nordligste partiene av Nordfjorden. Hver vår blir eksempelvis flokker med rastende kortnebbgjess (som er på vei mellom Danmark og Svalbard) skremt av båter i Nordfjorden – både fiskere og andre båtbrukere. Det er viktig at så mye som mulig av strandsonen langs østsiden av Nordfjorden kommer med i et framtidig verneområde. Her finnes det i dag – spesielt rett sør for Røsholmstranda – forekomster av gammel skog med et rikt innslag av bl.a. hullrugere. Strandsonen lenger sør benyttes i dag som beiteareal for storfe. Det samme er naturligvis ønskelig i fremtiden – selv om grunneieren

så langt ikke har forstått at husdyrene er en nøkkelfaktor for å holde denne type strandpartier åpne. Fylkesmannen har i flere år sørget for at de samme husdyrene vekselvis har beitet i fastlandsdelen av Averøya NR. Tilsvarende husdyrbeiting har også funnet sted i Karlsrudtangen NR.

Averøya NR med Sandtangen-øyene

Averøya NR, som ble etablert i 1985, omfatter den sørligste delen av Averøya-tangen og utløpet av Storelva i Nordfjorden. På sørsiden av elvemunningen ligger flere øyer dannet av sedimenter som elven har tatt med seg gjennom århundrene. Disse endrer hele tiden fasong, og kan i flomperioder stå helt eller delvis under vann. De siste tiårene har vegetasjonen på flere av øyene økt i omfang, men det finnes fortsatt en del partier dominert av sand. Disse er kalt for **Sandtangen-øyene**. Her hekket det før og etter fredningstidspunktet ulike vannfuglarter, og øyene er dessuten en særdeles viktig rasteplass for i første rekke andefugler, vadere og måker gjennom hele sommerhalvåret (fra tidlig vår til sen høst).

I gjeldende fredningsbestemmelser for Averøya NR står det bl.a.: ”*Formålet med fredningen er å bevare et rikt og variert våtmarksområde med vegetasjon, fugleliv og annet dyreliv som naturlig er knyttet til området. Averøya er en del av et større våtmarkssystem og har stor verdi for våtmarksfugl især i trekketidene*”. I bestemmelsene står det videre at motorbåt kun kan brukes i reservatet ved gjennomfart på Storelva og under lovlig fiske, samt at camping, teltslagning og oppsetting av kamouflasjeinnretninger for fotografering er forbudt. Det har helt siden 1985 vært ulike tolkninger av disse bestemmelsene. Særlig har det vært en del diskusjoner knyttet til ordet camping. Mange har hevdet at det er synonymt med overnatting i telt, campingvogn o.l., og at det ikke inkluderer f.eks. leirslagning (etablering av leirplass) eller strandhogg for opphold på ett bestemt sted gjennom en viss periode på dagtid. NOF har hele tiden hevdet at siden både teltslagning og camping er nevnt i fredningsbestemmelsene så må sistnevnte ord bety noe annet enn å slå opp telt. For NOF har derfor ordet camping i denne sammenheng vært det samme som etablering av leirplass eller opphold over en viss periode på et bestemt sted. Det som regelmessig har skjedd hvert år siden Averøya NR ble etablert i 1985 er at folk har slått seg til i verneområdet – særlig på solrike sommerdager. Tilstrømningen på Sandtangen-øyene har enten skjedd til fots fra fastlandssiden i sør eller via båt. Motorbåter har lagt til langs strendene i denne delen av reservatet stikk i strid med vernebestemmelsene. I forsøk på å omgå gjeldende bestemmelser har mange skrudd av båt motorene noen titalls meter utenfor Sandtangen-øyene - for så å padle eller slepe de motoriserte kjøretøyene inn til strendene. Strandhoggene har vært dominert av det NOF oppfatter som vanlig camping – med bl.a. parasoller, svømmemadrasser, campingstoler, campingbord, grillutstyr og opphold gjennom det meste av dagen. I perioder har det vært mellom 30 og 40 motorbåter langs strendene på Sandtangen-øyene og ofte har et to- eller tresifret antall mennesker oppholdt seg her fra morgen til

kveld. Løse hunder er jevnlig observert. Sett utenfra ser slike sommeransamlinger ut som det man kjenner fra camping- og strandliv langs eksempelvis solkysten i Spania. Og dette dreier seg altså om et naturreservat som fikk Ramsar-status i 1996. Dette må være den Ramsar-lokaliteten i Norge med det mest sviktende naturoppsynet. Det har riktignok vært en viss form for oppsyn og kontroll enkelte dager, men i realiteten har både forvaltningen og politiet gitt opp grunnet uklarhetene i og de forskjellige tolkningene av fredningsbestemmelsene. Uansett hvor uklare disse bestemmelsene har vært så har ikke den menneskelige tilstedeværelsen på Sandtangen-øyene de siste tiårene vært i samsvar med verneformålet i 1985. Alle disse forstyrrelsene opp gjennom årene har ikke uventet ført til at fuglelivet – både når det gjelder hekking, næringssøk og rasting – har blitt skadelidende. NOF har gjentatte ganger satt fokus på disse problemene – jf. bl.a. <http://www.birdlife.no/organisasjonen/nyheter/?id=127>. **I det nye verneforslaget legges det opp til ferdselsforbud på Sandtangen-øyene i hekketiden. Dette er et initiativ som NOF støtter fullt ut.** Det er helt avgjørende for at områdets våtmarksverdier ikke skal gå tapt. Et effektivt oppsyn og en profesjonell forvaltning vil uten tvil sørge for at de faunakvaliteter som er blitt borte etter hvert vil komme tilbake. NOF har flere ganger i løpet av de siste 15 år vurdert å klage forvaltningen av Averøya NR inn for Ramsar-sekretariatet, men har avstått fra det i påvente av den nye verneplanen.

Et positivt element for framtiden er at de to campingplassene som ligger sør for reservatet klart har signalisert at de vil gå over til en grønn profil der naturkvalitetene i området vil stå i fokus. Like før eller etter etableringen av Averøya NR i 1985 ble det **ulovlig oppført en steinmur** fra Onsakervika campingplass og ut til den sørøstligste av Sandtangen-øyene. Dette førte til at det sørligste elveløpet til Storelva nærmest ble tørrlagt, og denne øya er i dag mer eller mindre landfast med campingplassområdet. Kun i flomperioder strømmer det vann gjennom det gamle sideelvtløpet. NOF har ved ulike anledninger påpekt dette uheldige inngrepet, bl.a. i høringen til forvaltningsplanen i 1999. I forvaltningen av det nye verneområdet bør det legges opp til at denne steinmuren fjernes.

Onsakervika

Onsakervika ligger på sørsiden av de to campingplassene, og er følgelig atskilt fra Averøya NR. Fram til nylig var det én campingplass i området. I dag drives Odin Camping og Onsakervika Camping som ulike enheter – sistnevnte lengst sør og den som ligger nærmest Sandtangen-området i reservatet. Onsakervika inneholder en rekke kvaliteter som våtmarkslokalitet – også i botanisk sammenheng. Her finnes først og fremst en interessant våtmarkstilknyttet fauna, bl.a. rødlistearten spissnutefrosk. En rekke vannfuglarter er påvist i og knyttet til området. De fleste registreringer av rødlistearten myrrikse i våtmarkssystemet er gjort på denne lokaliteten. Onsakervika var først med på listen over

bruttoområder i verneplanen for Tyrifjorden-området, men ble overraskende tatt ut etter en tid. **NOF vil be om at Onsakervika igjen inkluderes i verneplanen.** Det er i løpet av de siste årene gjennomført tiltak som har redusert naturkvaliteten i området. Blant annet er det foretatt utfyllinger i den innerste delen av vika, og det er dessuten hogget ned en betydelig mengde gråseljekratt og annen vegetasjon. Dette var viktige deler av den opprinnelige våtmarkslokaliteten. Å inkludere Onsakervika i verneplanen igjen vil dessuten være i samsvar med de to campingplassenes ønsker om å legge opp til en mer grønn profil (se ovenfor). Det utarbeides for tiden en reguleringsplan for området. Hole kommune er involvert i dette arbeidet. En del av Averøya NR er med i planområdet (innerste/sørøstligste del av Sandtangen), og av den grunn skulle det være enkelt også å ta med et kommende verneområde på sørsiden av campingplassene. Onsakervika som naturarv og naturdokument er for verdifullt til ikke å bli inkludert som et verneområde via kongelig resolusjon.

Storelva-området og forstyrrelser fra fiskere

Forslaget til vern av den nedre delen av **Storelva** ser NOF på som et meget viktig forvatningstiltak. Dermed vil man kunne knytte sammen de eksisterende små reservatene Lamyra, Juveren og Synneren i ett sammenhengende og større verneområde fra Slepa og ut i Nordfjorden. Det er i dag lovlig med fiske i de to sistnevnte reservatene. Denne aktiviteten har økt betydelig i spesielt Juveren NR de siste årene. Rett som det er tar folk med båt (også motorbåt) seg inn i kroksjøen for å fiske. Dette representerer en betydelig forstyrrelse for vannfuglene i det lille reservatet. I lange perioder er det folk med fiskeutstyr som sitter på ulike odder eller bredder rundt vannet. Dette skremmer bort vannfugler både i den sårbare hekketiden og ellers i sommerhalvåret. Spesielt stor aktivitet finner sted i det nordvestre hjørnet av reservatet. Her sitter eller står det fiskere mange dager i strekk, og det registreres jevnlig også telt i området. Store mengder søppel er et alminnelig innslag i denne delen av verneområdet. Reservatets oppsynsmann har gitt uttrykk for ønsker om et klarere lovverk for å kunne ta hånd om disse forstyrrelsene og øvrige problemer knyttet til menneskelige aktiviteter i verneområdet. Det blir derfor en utfordring for de som er ansvarlige for den nye verneplanen.

Storelva med evjer og viktige skogarealer

Det er svært positivt å kunne slå fast at verneforslaget for Storelva inkluderer tilstøtende evjer. Både **Hafnor-Evja** og **Domholt-Evja** med **Tjernet** i sør og **Busund-Evja** lenger nord inngår i det planlagte reservatet. Her finner vi betydelige naturkvaliteter med et variert plante- og dyreliv. NOF har ved tidligere anledninger påpekt at det er dumpet en god del avfall ved Vabakken i de indre deler av Domholt-Evja. Dette har også skjedd i verneplanperioden. Hole kommune er også orientert om disse uheldige utfyllingene. Det er helt naturlig – og påkrevet – at disse fjernes i forbindelse med opprettelse av verneområdet. En grøfting ut mot Fylkesvei 158 i 2010 bør også vurderes i

forhold til etableringen av reservatet og de kommende verneforskrifter. Det er viktig at denne delen av Domholt-Evja ivaretas på best mulig måte i framtiden – jf. alle ødeleggelsene lenger øst i dette våtmarksområdet beskrevet i Asplan Viaks rapport *Naturtypekartlegging av enkelte lokaliteter ifbm verneplan for Tyrifjorden* høsten 2009. Likeledes er **Bjørkelunden** på Norderhov foreslått som en del av reservatet. Dette er en spesiell skoglokalitet med en rekke hekkende hullrugere, deriblant kvinand og trolig laksand. NOF vil berømme både grunneieren Rolf Lie og fylkesmannen som har sørget for at denne delen av våtmarkssystemet er blitt inkludert i verneforslaget. Det vil også være svært avgjørende og av stor betydning at hele **Froksøya** sørvest for Busund kommer med i det framtidige verneområdet. Denne øya med omliggende elveløp representerer en viktig del av Storelvas meanderhistorie, og er et sjeldent naturdokument både i dag og i framtiden. Det er like før det blir avsnørt en elvesving her – på vestsiden av øya. Skogkvalitetene på Froksøya vil også kunne representere et sentralt naturmiljø for bl.a. mange hullrugere i en del av Buskerud der intensiv hogst har vært og er dominerende.

Sandsetra – en nylig ødelagt del av våtmarkssystemet

Naturskog og skog i klimaksstadiet er viktige innslag i et våtmarkssystem. En slik nøkkellokalitet eksisterte inntil nylig vest for Busund-brua over Storelva like sørvest for Bjørkelunden. Her ligger **Sandsetra**-området. Dette er en naturtypelokalitet – jf. DN's opplysninger i 2003: <http://tinyurl.com/69p15wc> (status: lokalt viktig – C-lokalitet). Denne delen av ringerikslandskapet og våtmarkssystemet utgjør en naturarv der fellesbetegnelsen "kroksjøer, flomdammer og meanderende elvepartier" er ansett å være en viktig del av norsk natur - jf. <http://tinyurl.com/3wacma> (se også DN-håndbok 13 og ny rødliste for naturtyper fra 2011-jf. <http://www.artsportalen.artsdatabanken.no/#/RodlisteNaturtyper/Vurdering/Kroksj%C3%B8er,+meandere+og+floml%C3%B8p/46>). I Statens vegvesens verdi- og sårbarhetsanalyse for *E16 Skaret – Hønefoss. Naturmiljø* i oktober 2008 beskrives Sandsetra-området med følgende ordlyd:

40. Storelva (med tilhørende våtmarker)
Sammenveid område av viltområde Storelva og tre naturtypelokaliteter. Naturtype: Evjer, bukter og viker. Kroksjøer, flomdammer og meanderende elveparti Verdi DN-håndbok 13-1999: Evjer, bukter og viker (Busund) (B-viktig). Kroksjøer, flomdammer og meanderende elveparti ved Sandsætra (A-Svært viktig). Elveører med flommarksskog (B-viktig). Viltområde: Trekk- og overvintringsområde for våtmarksfugl. Verdi DN-håndbok 11-1996: Svært viktig (A). Kort områdebeskrivelse: Storelva med tilhørende våtmarker ved øya i Storelva, evja ved Busund og flomdammene ved Sandsætra utgjør viktige og varierte naturmiljø.

I 2008-2009 ble det gjennomført en kvalitetssikring og nykartlegging av prioriterte naturtyper på Ringerike (*Kvalitetssikring av naturtyper i Hole og Ringerike kommuner*). Prioriterte naturtyper er spesielt viktige områder for

biologisk mangfold (hotspots). **Sandsetra** var en av disse lokalitetene. Det var Asplan Viak som sto for disse undersøkelsene. Oppdragsgiver var Fylkesmannen i Buskerud, og de to kommunene var informert og i varierende grad delaktige i undersøkelsesprosessen - bl.a. var det et oppstartsmøte med kommunene og fylkesmannen.

Statens vegvesen omtalte altså Sandsetra som en **A-lokalitet** i 2008. Asplan Viaks undersøkelser på denne lokaliteten fant sted i 2009. I februar 2010 gjorde NOF et forsøk på å få innlemmet Sandsetra i verneplanen. Dette skjedde i samråd med fylkesmannen. Da var det bl.a. et møte med grunneier, forpakter og en NOF-representant til stede. Det førte beklageligvis ikke fram, men NOF sørget for å orientere fylkesmannen og kommunen om forsøkene på å sikre Sandsetra for ettertiden. På dette tidspunktet var det klart at Asplan Viak hadde registrert flere rødlistearter på Sandsetra, og at den som naturtypelokalitet ville få endret status (trolig til B-lokalitet). Dette gjorde NOF fylkesmannen og kommunen oppmerksom på i en mailrapport den 12.2.2010 der møtet med grunneier og forpakter ble beskrevet. Oversendelse av Asplan Viaks naturtypekartleggingsrapporter til fylkesmannen – basert på undersøkelsene i 2008-09 – ble forsinket fordi det i 2010 kom et tilleggsoppdrag med å legge inn en del lokaliteter på Steinssletta i samme leveranse. NOF sørget hele tiden for å være oppdatert i tilknytning til dette kartleggingsarbeidet. I januar 2011 ble NOF gjort kjent med at Asplan Viak klassifiserte Sandsetra som en **A-lokalitet**. Dette var følgelig identisk med klassifiseringen i rapporten til Statens vegvesen i 2008. I løpet av noen få febuardager i 2011 ble imidlertid **nesten all skogen på Sandsetra avvirket**. En hogstmaskin var i drift store deler av døgnet. Betydelige naturverdier gikk tapt under denne hogsten. NOF henvendte seg til fylkesmannen den 4.3.2011 og ba om å få tilsendt den biologiske konsultasjonsvurderingen som ble klarlagt før hogsten fant sted. Dette hadde ikke fylkesmannen, som henviste til den offisielle Naturbasen fra 2003 der Sandsetra fortsatt var oppført som en C-lokalitet. I en mail den 5.4.2011 ble fylkesmannen gjort oppmerksom på at NOF allerede i januar hadde mottatt opplysninger om at Sandsetra var oppjustert til **A-lokalitet** i den kommende rapporten fra Asplan Viak. Det ble gjennomført et telefonmøte mellom representanter fra fylkesmannen og NOF den 13.4.2011. Der kom det fram at etaten enda ikke hadde mottatt rapportene fra naturtypekartleggingen til Asplan Viak. Kort tid etter sendte Asplan Viak over teksten med alle resultater og vurderinger i Sandsetra-rapporten til fylkesmannen. Den ferdigstilte rapporten ville bli levert noe senere. På dette tidspunktet hadde altså Sandsetra **mistet det meste av naturkvalitetene knyttet til skogsvegetasjonen**. Det **særegne landskapet med flomdammer og tjern** (Sandsetertjernet) var imidlertid **intakt**. I løpet av noen få dager i slutten av mai 2011 ble det imidlertid foretatt omfattende inngrep i denne delen av våtmarkssystemet. Det meste av området ble planert ut, store mengder fyllmasser ble dumpet, flomdammene ble fylt igjen og en stor grøft ble gravet ut. Også i kanten av Sandsetertjernet ble det dumpet fyllmasser. NOF henvendte seg nok en gang til Fylkesmannen i Buskerud, siden denne etaten har et overordnet ansvar for forvaltningen av denne

naturtypelokaliteten. Det skjedde den 26.5. og 30.5.2011. Fylkesmannen skulle undersøke nærmere med kommunen om hva som hadde funnet sted i saksbehandlingen. Uansett om det er grunneier eller kommune som har sørget for inngrepene i Sandsetra så kan NOF med meget stor beklagelse konstatere at **dette helt spesielle naturdokumentet og våtmarksområdet nå er ødelagt for all framtid**. En viktig del av ringeriksnaturen gikk tapt bare i løpet av noen maidager – midt under verneplanarbeidet for Tyrifjorden og innspurten i naturtypekartleggingsprosessen. Dette forteller tydelig hvor viktig det nå er for regionale og nasjonale miljømyndigheter å få en verneplan for Tyrifjorden-området på plass – **før andre verdifulle lokaliteter forsvinner** for godt.

Hastigheter for båt på Storelva og øvrige deler av våtmarkssystemet

Et sentralt punkt i tilknytning til det foreslåtte verneområdet langs Storelva og i øvrige deler av våtmarkssystemet er største tillatte hastighet for båter. Fylkesmannen skriver i sitt høringsdokument på s. 36:

Bruk av motorbåt

Det er i verneforslaget lagt små begrensninger på bruk av motorbåt utover bestemmelsene i motorferdselloven og nasjonal og lokale forskrifter for motorferdsel. Regler for båtferdsel i verneområdene er samordnet med regler for øvrige deler av Tyrifjorden og Steinsfjorden for å unngå flere sett med regler som brukere må forholde seg til. På Storelva, Begna og Randselva foreslås det fartsgrense på 10 knop. I en sone på 100 meter fra land foreslås det fartsgrense på 5 knop. Mer enn 100 meter fra land er fartsgrensa 25 knop. Båtferdsel er ikke tillatt i en sone på 50 meter rundt hekkeholmene i hekkeperioden. I kroksjøene ved Storelva og på noen andre sårbare steder er det bare grunneier og andre med godkjent brygge eller båtfeste som har tillatelse til bruk av motorbåt.

NOF har merket seg at disse forslagene støtter opp om de lokale forskrifter for motorferdsel. Siden disse nå skal endres foreslo NOF i et høringsbrev til Hole kommune den 10.3.2011 følgende: **På Storelva, Begna og Randselva og i en sone på 100 meter fra land skal fartsgrensen være 5 knop. Mer enn 100 meter fra land skal fartsgrensen være 20 knop.**

Grunnen til dette forslaget, som NOF mener er både fornuftig og påkrevet, er at man under ferdsel med motorbåt langs elvene aldri vil befinne seg mer enn 100 meter fra land, øyer, holmer og bøyer ved badeplasser. Det bør derfor være den samme fartsgrense i elvene som i 100-meterssonen langs land i Steinsfjorden og Tyrifjorden. Et spesielt hensyn til og ivaretagelsen av de store natur- og miljøverdier som befinner seg i og langs elveområdene i Tyrifjorden våtmarkssystem bør være en overordnet målsetting i forvaltningen. Fylkesmannen i Buskerud foreslår nå hele den nederste delen av Storelva (fra Slepa og mot elvemunningen i Nordfjorden) som naturreservat. **Det vil være svært uheldig og urimelig om det skal være dobbelt så stor hastighet for motorfartøy i et naturreservat som i ikke vernete områder i 100-meterssonen i de to innsjøene.** Den nederste delen av Storelva ligger i dag i Averøya NR.

Høyeste tillatte hastighet med motorfartøy i de to innsjøene bør ikke være mer enn **20 knop**. Dette samsvarer med bestemmelser i bl.a. Mjøsa og Einafjorden. Også i denne sammenheng bør hensynet til ulike naturkvaliteter og miljøinteresser vektlegges.

2. Storøysundet - Sælabonn – forslag: naturreservat (NR)

NOF ser det som svært betydningsfullt at fylkesmannen har foreslått hele Sælabonn og Storøysundet som ett naturreservat. Med de naturverdier som befinner seg i denne delen av våtmarkssystemet ville det være svært uheldig om ikke disse ble sikret på en tilfredsstillende måte for ettertiden. NOF har levert og offentliggjort registreringsmateriale fra dette området opp gjennom tiårene. Det eksisterer beitedyr i deler av tilstøtende arealer, f.eks. i den vestre del av Svensrudvika og ved Rytterager. Disse strandengene representerer leveområder for flere våtmarksarter. I områder uten beitedyr, f.eks. den østre delen av Svensrudvika, bør det gjennomføres hogst av en del kratt og ungskog for å holde arealene mer åpne. Samtidig er det viktig at en del randsoner med gammel skog og innslag av bl.a. døde og døende trær forblir urørt. De siste årene er det foretatt hogst i flere slike skogområder, bl.a. ved Bjørketangen og Borgenvika. Når en del randsoner i våtmarkssystemet har denne type naturkvaliteter burde disse vært ivaretatt – samtidig som det uten problemer kunne vært fjernet mer av ungsbogen og krattvegetasjonen andre steder.

NOF har ved tidligere anledninger påpekt at det er dumpet en god del avfall bak pumpehuset i den østre delen av Svensrudvika. Dette har også skjedd i verneplanperioden. Hole kommune er også orientert om disse uheldige utfyllingene, men har etter det NOF erfarer ikke foretatt seg noe i den anledning. Det er nødvendig at disse fjernes i forbindelse med etablering av verneområdet.

2B. Kroksund – manglende forslag

Den østlige delen av Storøysundet går over i Kroksund, som er vannarealet inn mot Steinsfjorden. I den smaleste delen av Kroksund ligger Slettøya og Sundøya. Over disse to øyene går E16. Veien er bygget på gamle steinfyllinger på nordvestsiden av Slettøya og på østsiden av Sundøya. Vannforbindelsen mellom Tyrifjorden og Steinsfjorden går først og fremst under steinbroen mellom de to øyene. Her er det i tillegg til et hovedløp seks mindre åpninger i den gamle brokonstruksjonen. Det strømmer dessuten noe vann gjennom de to steinfyllingene. Relativt store båter kan passere gjennom hovedløpet i sommerhalvåret. Den østlige delen av Kroksund strekker seg inn i Steinsfjorden.

Kroksund er en særdeles viktig lokalitet i våtmarkssystemet – både i trekketidene og sommerhalvåret. Vinterstid er det ofte en råk under broen mellom Slettøya og

Sundøya, og her samles det en del vannfugler. Sundvollbukta øst i Kroksund er en viktig hekkelokalitet for ulike vannfuglarter, og her er også rødlistearten spissnutefrosk påvist. NOF har gjennom flere tiår dokumentert Kroksund-området betydning for fuglelivet. Observasjonsmateriale fra Storøysundet og Kroksund viser at de to lokalitetene utfyller hverandre og har ulike funksjoner i forhold til trekketidene og isforholdene i vinterhalvåret. Samtidig har Kroksund-området stått i fokus når det gjelder planlagte samferdselsprosjekter og vannkvalitet i Steinsfjorden. Førstnevnte har inkludert eventuelle trasévalg for jernbane (Ringeriksbanen) og forbedring av europaveien (E16), mens sistnevnte er knyttet til spørsmål om veifyllingenes betydning for vannutskiftningen mellom Steinsfjorden og Tyrifjorden. NOF har skrevet artikler (se bl.a.: <http://tinyurl.com/4xxc6rt>) og en rekke høringsbrev i tilknytning til disse sakene.

I Kroksund samles spesielt mange vannfugler i det isen går om våren og når det fryser til på senhøsten/vinteren (iskanteffekt på begge sider av veien). Kroksund er dessuten en meget viktig trekkorridor for vannfugler som forflytter seg mellom Steinsfjorden og Tyrifjorden. Tidligere var det luftledninger parallelt med europaveien. Dette førte ofte til kollisjoner mellom ledningene og flygende andefugler. Kroksund ble regnet som det verste kollisjonspunktet for flygende svaner i hele Buskerud-området. Like etter at Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem ble innlemmet i Ramsarkonvensjonen i mars 1996 sørget Ringeriks-Kraft for å erstatte høyspentledningene med jordkabler. Årsaken var primært hensynet til Norges forpliktelser i henhold til denne internasjonale miljøkonvensjonen. I 2003 viste også Ringeriks-Kraft miljøansvar med et tilsvarende tiltak ved Synneren NR i Ringerike kommune. Også her ble et betydelig antall svaner drept etter sammenstøt med høyspentledninger.

På forsommeren i 1997 reiste Tim Jones fra Ramsarsekretariatet til Norge. Et av Ramsar-områdene som ble besøkt var Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem. Dette fant sted den 20.6.1997, og europarådgiveren i sekretariatet i Sveits fikk se ulike lokaliteter denne dagen - både eksisterende Ramsar-reservater og nylig foreslåtte verneområder. Sammen med Ramsar-utsendingen deltok også representanter fra Direktoratet for naturforvaltning, miljøvern avdelingen hos Fylkesmannen i Buskerud, Ringerike kommune, Hole kommune og NOF. Ramsar-besøket til Norge resulterte i en rapport datert juli 1997. Rapporten inkluderte 6 punkter under **konklusjoner og anbefalinger** i tilknytning til forvaltningen av Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem. På dette tidspunktet foregikk utredningsarbeidet i tilknytning til trasévalg for Ringeriksbanen. Både under medieintervjuer og i den etterfølgende rapporten om norgesbesøket anbefalte Ramsar-representanten at ulike samferdselsprosjekter burde gjennomføres på en slik måte at kvalitetene i våtmarkssystemet ble minst mulig skadelidende. Den eksakte ordlyden i tilknytning til dette punktet var (oversatt fra engelsk):

“For å oppfylle forpliktelsene under Ramsar-konvensjonen bør Norge velge jernbane- og/eller veitrasè med den minst mulig direkte og indirekte innvirkning på den økologiske karakter i våtmarkssystemet.”

Like før Ramsar-besøket til Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem i juni 1997 utarbeidet Direktoratet for naturforvaltning et konfliktkart i tilknytning til Ringeriksbanen. Her ble trekkorridoren gjennom Kroksund inntegnet, og dette kommer også tydelig fram i flere av de etterfølgende rapportene til Norsk institutt for naturforskning (NINA) som tar for seg en rekke naturverdier i området. Her er en oversikt over disse NINA-arbeidene fra slutten av 1990-tallet:

Erikstad, L., Reitan, O., Stabbetorp, O. og Sloreid, S. E. 1998. Kartlegging av naturtyper og verdifull og sårbar natur ved Sundvollen i Hole kommune. *NINA Oppdragsmelding 540*: 1-40.

Erikstad, L., Reitan, O., Stabbetorp, O. og Ytrehorn, O. 1999. Ringeriksbanen - en landskapsøkologisk analyse av konsekvensene for ulike traséer gjennom Hole og Ringerike kommuner. *NINA Oppdragsmelding 606*: 1-44.

Erikstad, L., Reitan, O. og Ytrehorn, O. 1997. *Ringeriksbanen - en landskapsøkologisk analyse av konsekvensene for ulike traséer gjennom Hole og Ringerike kommuner*. Fagutredning fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) til konsekvensutredning og hovedplan innen temaet Landskapsøkologisk analyse, Ringeriksbanen (utkast). 47 s.

Reitan, O. 1998. E16 ved Kroksund - Vurderinger av bruløsninger i forhold til fugleforekomster. *NINA Oppdragsmelding 562*: 1-19.

I de etterfølgende årene ble planarbeidet med Ringeriksbanen gjennomført og ferdigstilt, og den politiske behandlingen på ulike nivåer fant sted. Hole kommune sto naturlig nok sentralt i denne prosessen. Hensynet til de betydelige naturverdiene i Kroksund-området var også avgjørende for det **enstemmige** vedtaket i Hole kommunestyre den 15.1.2001. Møteleder var Per R. Berger (Høyre) som har vært ordfører i Hole siden 1999 og fram til dags dato. Kommunestyret vedtok bl.a. følgende denne dagen: "*Hole kommunestyre vil peke på at begge trasealternativene over Kroksund er uakseptable for Hole. Det kan reises sterke motforestillinger mot traseene ut fra så vel nasjonale hensyn i forhold til kultur, miljø og landbruk som internasjonale hensyn i forhold til miljø. Kommunestyret vil spesielt trekke fram miljøinteressene knyttet til våtmarksområdet i nordre Tyrifjorden, det nasjonalt viktige kulturlandskapet i Hole, ...*" og "*En iverksettelse i denne korridoren vil være i konflikt både med Ramsarkonvensjonen og Konvensjonen om biologisk mangfold.*"

Hole kommunes synspunkter kom også klart til uttrykk i stortingsproposisjon nr. 66 i 2001-2002 (*Om valg av trasékorridor for Ringeriksbanen m.m.*). Der står

det på s. 14: "*Ved sluttbehandling av kommunedelplanen uttaler Hole kommune at Kroksundkorridoren er uakseptabel, med henvisning til nasjonale hensyn i forhold til kultur, miljø og landbruk og internasjonale hensyn i forhold til miljø. Etter kommunestyrets mening viser planprosessen som er gjennomført at det ikke er samfunnsgagnlig å legge en banetrasé over Kroksund.*"

I desember 2002 vedtok Stortinget at dersom det blir en realisering av Ringeriksbanen så skal den gå øst for Steinsfjorden og over Åsa. Kroksundalternativet med broløsning ble forkastet, og hensynet til våtmarkssystemet og Ramsarkonvensjonens forpliktelser var derfor avgjørende for utfallet av denne avstemningen. Stortingsvedtaket var ikke minst et resultat av Hole kommunes langvarige og aktive kamp for kultur- og miljøverdiene i Kroksund og andre deler av bygda. Både Direktoratet for naturforvaltning og Fylkesmannen i Buskerud var også klare i sine høringsuttalsler om Ringeriksbanen. NOF og andre på miljøsidene sto også for de samme synspunkter. Man kunne dermed konkludere med at en langvarig prosess førte fram til et resultat der miljøargumentene gikk foran de politiske.

Stortingets valg av trasé for Ringeriksbanen var et sentralt tema under en nasjonal konferanse om naturmangfoldåret 2010 på Grand Hotel i Oslo den 14.4.2010. Arrangører var Statens vegvesen og Jernbaneverket (<http://tinyurl.com/6a94roa>). Blant foredragsholderne var Direktoratet for naturforvaltnings direktør Janne Sollie. Hun brukte nettopp Stortingets vedtak i forbindelse med Ringerikesbanen gjennom Hole i 2002 som et glimrende eksempel på hvordan man i dag tar hensyn til biologisk mangfold og miljø. Her er noen av momentene direktør Sollie hadde i sitt foredrag (den gjengitte teksten nedenfor er mottatt fra Direktoratet for naturforvaltning etter forespørsel fra NOF og dreier seg om direktørens egne anmerkninger til foredraget):

Sektorsamarbeid viktig: Tap av naturmangfold ikke et miljøproblem, men et samfunnsproblem. Regjeringens miljøvernpolitikk bygger på at alle samfunnssektorer har selvstendig ansvar for å legge miljøhensyn til grunn for sin virksomhet. Samferdselssektoren står bak inngrep som kan medføre store tap for naturens mangfold og må i likhet med andre sektorer ta hensyn til de nasjonale målene i arealpolitikken. (Landbrukssektoren spiser f eks sine tilskudd mot tiltak som gagnar naturmangfoldet). => Viktig at vi samarbeider. Sammen kan vi få utrettet noe!

Løsninger som ivaretar naturmangfold

Ringeriksbanen og E6-Trondheim-Værnes - Konkrete eks på "heldige løsninger" mtp naturmangfold:

Ringeriksbanen (Bergensbanens forkortelse): opprinnelig planlagt trasé over Kroksund ville berørt de store naturverdiene mellom Tyrifjorden og Hønefoss, inkl Storelva (med naturreservat, deler har status som Ramsarområde).

Jernbanetraseen er nå planlagt å gå om Åsa, i en bue *utenom* våtmarkssystemet, noe som forlenger traséen med 4,5 km. Til tross for at trasevalget har dårligere samfunnsøkonomisk lønnsomhet, - ble det prioritert å ta hensyn til landskap, landbruk, kulturminner – og

naturmangfold, ikke minst fuglelivet. Noe både natur og friluftsliv – og samfunnet - vil tjene på på sikt.

Samferdselsdepartementets innstilling i St.prp. nr. 66 (2001-2002) Om valg av trasékorridor for Ringeriksbanen m.m. Samferdselsdepartementet [finner] etter en samlet vurdering ikke å kunne tilrå at korridoren over Kroksund legges til grunn for den videre planlegging. Samferdselsdepartementet vil derfor anbefale at den videre planlegging av Ringeriksbanen tar utgangspunkt i korridoren over Åsa, selv om denne har dårligere samfunnsøkonomisk lønnsomhet. <http://www.regjeringen.no/nr/dep/sd/dok/regpubl/stprp/20012002/stprp-nr-66-2001-2002-9.html?id=287470>

Naturverdiene i Kroksund-området i Hole har naturligvis ikke forsvunnet i løpet av de siste 10 årene. Det viser ikke minst foredraget til Direktoratet for naturforvaltnings direktør i april 2010. Følgende faktorer dokumenterer og understøtter betydningen av Kroksund-området i miljøsammenheng:

- **Eksisterende dokumentasjon av miljøverdier, bl.a. grunnlagsmaterialet samlet inn av NOF**
- **NINAs fagrapporter**
- **Hole kommunes betydelige engasjement for disse verdiene**
- **Direktoratet for naturforvaltnings presiseringer i tilknytning til denne delen av norsk naturarv**
- **Stortingets hensyntagen til naturkvalitetene i området**
- **Ramsarsekretariatets anbefalinger**

Til tross for denne mangeårige prosessen for å forhindre at naturverdiene i Kroksund skulle bli ødelagt eller skadelidende har det den siste tiden dukket opp to nye samferdselsprosjekter som truer både dette området og øvrige deler av Ramsar-systemet. I Statens vegvesens pågående utredningsarbeid med E16 Skaret – Hønefoss er en 4-felts motorvei og broløsning over Kroksund et av alternativene. NOF har sendt hørings svar til vegvesenet om denne planleggingen. Her er det bl.a. påpekt at om en forbedret E16 (4-felts motorvei) tvinger seg fram og skal realiseres så er en tunnelløsning under Kroksund eneste alternativ som tar tilstrekkelige miljøhensyn. NOF er også med i samarbeidsgruppen for E16 Skaret – Hønefoss som ledes av Statens vegvesen. Men det er mange involverte parter som ønsker en bro over Kroksund for en ny E16. Dette utredningsarbeidet skjer delvis i samarbeid med den videre planleggingen av Ringeriksbanen – etter krav fra Jernbaneverket. Et av alternativene er en felles trasé for motorvei og jernbane mellom Sundvollen-området (Rørvik) og Hønefoss. I tillegg til en felles og følgelig gigantisk broløsning i Kroksund-området er det alternative trasémuligheter for både vei og bane øst for Steinsfjorden (om Åsa). Enhver broløsning i Kroksund innebærer traséforslag med en kjempemessig broløsning også over Storelva i Busund-området i Ringerike kommune. Fylkesmannens foreslåtte naturreservat langs denne elvestrekningen er et lyspunkt i denne sammenhengen.

Når man tar i betraktning de mange hendelser, uttalelser og vedtak som er fattet

for å ivareta de store miljøverdiene i Kroksund-området de siste tiårene (jf. punktene anført ovenfor) er det uforståelig og bemerkelsesverdig at fylkesmannen (og Direktoratet for naturforvaltning) ikke har funnet det nødvendig med et verneforslag for denne delen av våtmarkssystemet. Det man nå er vitne til er at fylkesmannen usynliggjør områdets miljøkvaliteter. Dermed gis et motsatt signal til omverdenen – nemlig at Kroksund kan bli et utbyggningsområde for en gigantisk broløsning tvers over det økologisk viktige og idylliske sundet. Ansvarlige naturforvaltningsmyndigheter sørger på denne måten for at utbyggingsinteresser og politiske argumenter enklere får gjennomslag i forhold til miljømessige og miljøfaglige vurderinger.

For folk flest blir det nå som skjer i deler av Nordre Tyrifjorden-området vanskelig å forstå. I f.eks. fossilreservatene like ved Kroksund er det forbudt å tenne opp et lite bål, og ulike ornitologiske forekomster er og vil bli beskyttet i forhold til båttrafikk og forstyrrelser. Det er naturligvis viktige brikker knyttet til ivaretagelsen og forvaltningen av disse verdiene. Men om myndighetene i tiden som kommer vil sørge for et gigantisk utbyggingsprosjekt tvers gjennom dette sårbare området så vil det være nærmest ubegripelig for mange mennesker – særlig når man ser det i lys av vernetiltakene knyttet til de lokale naturkvalitetene.

Det kan for enkelte virke som om fylkesmannen har kastet inn håndkledet på forhånd for ikke å komme i konflikt med ulike statlige samferdselsprosjekter. Naturverdiene i vårt land skal forsvares, ivaretas og forvaltes av miljømyndighetene. Om det i en slik sak kommer til motsetninger i forhold til samferdselsmyndighetene så er det Stortinget som til sist skal ta avgjørelsene. En slik demokratisk prosess må alle parter akseptere. Men miljømyndighetene må gjøre sin jobb med å ta vare på naturverdiene så lenge det er mulig. **NOF vil derfor anmode ansvarlige etater innen miljøforvaltningen å se nøyere på Kroksund-området i forhold til verneplanen slik at man eventuelt kan komme til en annen konklusjon.** Et verneforsalg for Kroksund vil gjøre det vanskeligere å sette tidligere stortingsvedtak om Ringeriksbanen til side, og det vil være en honnør til de mange i både inn- og utland som gjennom tiår har arbeidet og engasjert seg for å ivareta naturverdiene i dette våtmarkssystemet. NOF vil sørge for at Ramsarsekretariatet i Sveits blir orientert om det som nå skjer i tilknytning til Kroksund-området.

3. Steinsfjorden – forslag: biotopvernområde

Deler av Steinsfjorden er foreslått som biotopvernområde. Dette dreier seg om tre soner - en fra Vikbukta og nord til Steinsvika, en fra sørspissene av Loretangen og Herøya og nord til Åsa og en i del sørøstlige delen av Steinsfjorden (rundt flere av de større øyene). Steinsfjorden er en svært viktig del av Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem, og det finnes betydelige

naturkvaliteter i dette området. NOF har gjennom flere tiår vært med på å dokumentere de ornitologiske forekomstene og kvalitetene her. Samtidig er det klart at store friluft- og brukerinteresser er knyttet til Steinsfjorden. Under verneplanprosessen har ulike forvaltningsmodeller vært diskutert også i det rådgivende utvalget. Her har de to kommunene kommet med en del synspunkter og innspill. Blant annet har bruk av plan- og bygningsloven vært framme i vurderingene og planleggingen. Kommunene har anledning til å ta vare på viktige naturområder gjennom kommuneplanens arealdel, og det er også mulig å regulere til naturvern gjennom reguleringsplaner. **Når fylkesmannen nå har foreslått deler av Steinsfjorden som biotopvernområder så er dette et innspill som NOF støtter fullt ut.** Dette vil innebære vern via kongelig resolusjon, og følgelig en bedre ivaretagelse av naturverdiene i dette området i framtiden. Noe annet vil være urimelig med tanke på at Steinsfjorden er en del av Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem som er innlemmet i Ramsarkonvensjonen.

NOF har liten eller ingen tillit til at kommunene vil være i stand til å gjennomføre en profesjonell forvaltning av disse delene av våtmarkssystemet. Dette grunngis med følgende faktaopplysninger: Da de første verneforslagene for deler av Steinsfjorden og andre lokaliteter i Nordre Tyrifjorden-området ble sendt inn til kommunene på begynnelsen av 1990-tallet **skjedde det ingen ting.** Verneforslagene havnet kun i kommunale skuffer og arkiver. Det var først etter at regionale og nasjonale forvaltningsmyndigheter tok ansvar for naturverdiene i Tyrifjorden-området på midten av dette tiåret at en positiv og konstruktiv verneprosess tok til.

I løpet av de siste decennier har vi sett at viktige lokaliteter i våtmarkssystemet har blitt **forringet** eller **ødelagt**. Dette har primært skjedd via kommunal forvaltning. De siste årene har det funnet sted en negativ utvikling i våtmarksområder både i Steinsfjorden og ellers i komplekset. Det er vel kjent at det bare i løpet av den siste tiden har blitt bygget brygger og båthus uten at det foreligger søknader og godkjenninger. Kommunene har **ikke tatt tak i flere av disse ulovlige oppføringene.** Disse problemene ble bl.a. tatt opp og diskutert på et møte sist vinter i Hole viltutvalg, der også NOF er representert. Et av de politiske partiene i kommunen har derfor nylig tatt til orde for å få ryddet opp i forhold til denne mangelfulle forvaltningen av strandsonene (for å gjøre noe med ulovlighetene) i sitt partiprogram. Samtidig er man vitne til den **haltende framdriften** i “Aksjon Steinsfjorden”, der kommunene har en framtrædende plass. Alle disse negative forhold gjør at NOF ikke har tiltro til at den lokale forvaltningen vil være i stand til å ivareta regionale, nasjonale og internasjonale naturverdier i våtmarkssystemet. Den pågående utarbeidelsen av kommunedelplan for Steinsfjorden og Kroksund vil derfor være et utilfredsstillende alternativ for å sikre disse unike naturkvaliteter i forhold til fylkesmannens verneplanforslag (via kongelig resolusjon) for Steinsfjorden.

Samtidig er det klart at fylkesmannens forslag om biotopvernområder i Steinsfjorden har en del **mangler**. Det gjelder i første rekke den sørligste delen. Dette dreier seg om den nordligste delen av Kroksund, og naturkvalitetene i denne delen av våtmarkssystemet er nærmere omtalt ovenfor. Biotopvernområdet mellom Vikbukta og nordover burde dessuten vært større og kunne ha inkludert Småøyene og Tjuvholmen. Dermed ville man hatt mulighet til å etablere et mer sammenhengende verneområde. NOF foreslår følgelig at disse to områdene **legges til i biotopvernsammenheng** i verneplanen.

4. Steinsvika – forslag: naturreservat

Flere tiår med registreringsarbeid i NOFs regi har vist at Steinsvika er den viktigste vannfugllokaliteten i Tyrifjorden-området. I mange sammenhenger er dette delområdet omtalt som selve **juvelen** i våtmarkssystemet. Steinsvika har i mange år blitt klassifisert som et område med nasjonale verneverdier av miljømyndighetene. Det er NOFs lokallag i Hole og Ringerike som har skaffet til veie majoriteten av det ornitologiske grunnlagsmaterialet for denne lokaliteten. Tellingene har i all hovedsak funnet sted fra tre punkter i området – Loreåsen/Loretangen i øst, Høienhallstranda i sør og tidligere fra det nordligste punktet på Strandveien i Nedre Steinsåsen (også i sør). Det har følgelig aldri funnet sted noe registreringsarbeid på eiendommen Stein – verken fra området på og ved gårdstunet eller i selve våtmarksområdet. NOFs lokallag i Asker og Bærum har imidlertid – etter avtale med grunneier – fått anledning til å benytte eiendommen et fåtall ganger i tilknytning til ekskursjoner. Grunneier har gjennom høringsbrev av 15.8.2008 varslet at dette samarbeidet vil opphøre dersom Steinsvika blir vernet.

Under verneplanprosessen er det blitt gjennomført inngrep i Steinsvika som har ført til store endringer i naturmiljøet. Høsten 2009 ble det meste av gråselje- og den øvrige viersumpvegetasjonen hogget ned. Dette var trolig Norges største forekomst av denne naturtypen (vurdert som truet i Norge). Viersumpforekomstene ligger (lå) først og fremst i Snekkerevja- og Storren-området nord for det viktige snelle- og starrbeltet. Inngrepet var en del av tiltakene som ble iverksatt i tilknytning til etableringen av Steinssletta kulturlandskapsområde. Hele Steinsvika-arealet lå på dette tidspunktet inne blant bruttoområdene i verneplanen. Til tross for det ble ikke en gang representantene i fylkesmannens rådgivende utvalg orientert om hva som skjedde i denne delen av våtmarkssystemet. Dette ble senere beklaget fra fylkesmannens side. Vedtak og virksomheter foregikk med andre ord i gal rekkefølge. Fylkesmannen i Buskerud bestilte for øvrig i juli 2009 en naturtypekartlegging av lokaliteter i Hole og Ringerike i tilknytning til verneplanen – og oppdraget inkluderte Steinsvika. Det var Asplan Viak som ble engasjert til å utføre dette arbeidet. Feltstudiene i Steinsvika ble gjennomført i begynnelsen av september 2009. Inngrepene på denne lokaliteten fant sted

allerede rundt midten av den etterfølgende måned. Resultatene fra naturtypekartleggingen i de to kommunene ble kjent gjennom fagrapporten fra Asplan Viak datert 27.10.2009 i forordet (*Naturtypekartlegging av enkelte lokaliteter ifbm verneplan for Tyrifjorden* – publiseringsdato på forsiden: 6.11.2009). Rapporten summerer opp forekomsten av flere rødlistearter både fra tidligere undersøkelser og kartleggingen til Asplan Viak i september 2009. NOF er opptatt av at ivaretagelse og forvaltning av viktige natur- og kulturlandskapsområder skjer på demokratisk og faglig basert grunnlag. Driftsendringer i f.eks. jordbrukslandskapet kan innebære bedre leveområder for flere fuglearter, men det er hele tiden avgjørende at forvaltningen med sine tiltak og virksomheter finner sted i samsvar med alminnelige og innarbeidete spilleregler – og som nevnt i riktig rekkefølge.

I verneplandokumentene har fylkesmannen foreslått Steinsvika som naturreservat. Dette dreier seg om **et snevert areal på 300 dekar** – hvorav ca. 70 % er vann. Det betyr at det landarealet som foreslås vernet **kun er på størrelse med litt over 10 fotballbaner** (91 dekar)! De innerste delene av Steinsvika er ikke med i verneplanforslaget. Dette dreier seg i stor grad om arealene med gråselje- og annen viersumpvegetasjon som ble hogget ned høsten 2009. Dette inngrepet fant som nevnt sted som en del av skjøtselen i Steinsletta kulturlandskapsområde. I 2010 ble denne delen av Steinsvika-området gjerdet inn og husdyr sluppet på beite der. NOFs lokallag i Hole og Ringerike ble våren 2011 engasjert av Fylkesmannen i Buskerud for å undersøke nærmere effekten av hogsten i 2009 i ornitologisk sammenheng. Dette var altså første gang dette lokallaget ble involvert i registreringsarbeid på eiendommen Stein. Undersøkelsene skal pågå til høsten 2011.

På en nettside til Landbruks- og matdepartementet om Steinsvika datert 27.12.2010 under overskriften ”Strandenger tilbakeføres” står det innledningsvis: ”*Gamle beiter tilbakeføres for å gjenskape raste-, beite- og hekkeplasser for fugleliv ved Steinsfjorden. Steinsletta er Buskeruds sitt bidrag til utvalgte kulturlandskap i jordbruket.*” (jf. <http://tinyurl.com/6419pen>). Det er all grunn til å merke seg at det legges spesielt stor vekt på den innerste (nordligste) delen av Steinsvika-området som viktig lokalitet for fuglelivet (beiteområde – strandeng). Under verneplanprosessen var representanter i det rådgivende utvalget bl.a. på reise til Sverige for å studere fuglereservater. I bl.a. Getterön NR i Varberg i Halland var det anledning til å se hvordan beitende storfé var et naturlig innslag i dette vernet våtmarksområdet (jf. <http://tinyurl.com/66ugeas>). NOF er opptatt av at når områder i og rundt våtmarker skal tilbakeføres til beitemarker og strandenger med det formål å gjenskape og forbedre leveområder for en del vannfugler (bl.a. vadere) så er det viktig at den videre forvaltningen finner sted på en så enhetlig og profesjonell måte som over hodet mulig. Det vil derfor være **svært uheldig** om det unike Steinsvika-området, som samlet representerer et svært begrenset areal i våtmarkssystemet, skal deles opp i **to små forvaltningsenheter** – ett naturreservat forvaltet av miljøvernmyndighetene og ett beiteområde forvaltet av

landbruksmyndighetene. Med utgangspunkt i Landbruks- og matdepartementets engasjement for å skape et viktig leveområde for fuglelivet i de husdyrbeitete strandengene, kunnskap om forvaltningen av tilsvarende våtmarker med beitedyr i andre deler av Skandinavia (bl.a. i Sverige) og de dokumenterte ornitologiske kvalitetene i hele området vil **NOF på det sterkeste anbefale at Steinsvika etableres som naturreservat fra jordekanten mot Steinssletta i nord og sørover til vannarealene**. I NOFs verneforslag fra 1996 ble det tatt til orde for å etablere et reservat i Steinsvika-området med en **sørgrense noe sør for Småøyene**. Jo større dette vannarealet er, jo bedre vil ivaretakelsen av naturverdiene i denne delen av Steinsfjorden bli for ettertiden.

Den beskjedne størrelsen på Steinsvika-området kommer tydelig fram når man studerer detaljer i denne delen av våtmarkssystemet. Etter at det meste av viersumpvegetasjonen i nord ble fjernet ble nesten hele området åpnet. Det var også hensikten for å gjenskape beitemarker og strandenger. Dette førte imidlertid til at mye av buffereffekten og skjulet som vierkrattet representerte falt fra. Et eksempel: en turgåer med hund ble våren 2011 observert gående på jorden **nord** for Steinsvika. Da disse hadde forflyttet seg et stykke østover ble et tranepar, som oppholdt seg sør i snelle- og starrbeltet nær åpent vann, **skremt** på vingene. Dette viser med all tydelighet hvor lite Steinsvika-området i virkeligheten er. Fra jordekanten i nord til Gruvika i sør er det ikke mer enn ca. 500 meter. Ned til de åpne vannarealene litt lenger ut (sør) er avstanden ca. 650 meter. Det er mot nord og sør man har mulighet til å utvide det foreslåtte reservatet. Bredden på Steinsvika er kun om lag 400 meter, og her er det ingen utvidelsesmuligheter. Dette viser også med all tydelighet hvor **sårbart** dette begrensede området er dersom jakt skulle tillates **rett utenfor** et framtidig verneområde. NOF vil presisere at jaktforbud i Steinsvika er helt nødvendig for å ta vare på viktige faunaverdier i framtiden (i samsvar med fylkesmannens forslag), men det bør også **etableres en jaktfri sone utenfor (som bufferområde)**. I følge representanten fra Hole Jaktforening i det rådgivende utvalget er det ikke blitt skutt mer enn en håndfull ender hver høst i Steinsvika de siste årene. Dette viser hvor begrenset denne fritidsaktiviteten er i området.

De siste årene har Steinsvikas begrensede areal vært påtakelig i forbindelse med annen menneskelig tilstedeværelse i området. Fra ganske tidlig på vårparten og gjennom store deler av sommerhalvåret har **et stort antall båter med fiskere** operert i vika. Flere av disse har **i lange perioder ligget tett inntil vegetasjonen** der ulike vannfugler hekker. Dette har medført **ødelagt forplantning** for flere arter. Båter som **forstyrrende element** på denne lokaliteten dreier seg også om vannarealene lenger sør, og lange garnlenker i de grunne områdene i vika – spesielt på våren – har trolig sørget for at fugler har satt seg fast og druknet. NOF vil be om at de kommende verneforskrifter for Steinsvika blir klare og entydige i forhold til ferdsel i området – slik at båttrafikken ikke fortsetter å være en betydelig negativ og forstyrrende faktor for fuglelivet i denne delen av våtmarkssystemet.

5. Søndre Tyrifjorden – forslag: naturreservat

6. Vikersund - Bergsjø – forslag: biotopvernområde

7. Vassbonn – forslag: naturreservat

NOF støtter fylkesmannens verneforslag når det gjelder den sørvestlige delen av Tyrifjorden-området. Dette omfatter to foreslåtte naturreservater i henholdsvis den sørvestre delen av Tyrifjorden og Vassbunn sør i Bergsjø samt et biotopvernområde i den øvrige delen av Bergsjø. Disse delene av våtmarkssystemet ble vernet allerede i 1954. Forslaget til fylkesmannen innebærer at disse områdene vil få et vern ved kongelig resolusjon for ettertiden. Dermed bringes forvaltningen opp på et høyere plan – med nasjonale og internasjonale aspekter knyttet til disse naturkvaliteter. Det er framskaffet en betydelig mengde dokumentasjonsmateriale på det biologiske mangfoldet i den sørvestre delen av Tyrifjorden og Bergsjø også i løpet av de siste tiårene. NOF har bidratt med rapporter om vannfugltellinger gjennom lang tid, spesielt fra vinterhalvåret. De siste årene har NOF også gjennomført overvåking av hekkende vannfugler og andre tilstedeværende våtmarksarter under sommerperioden i denne delen av våtmarkskomplekset. Under verneplanprosessen har NOF opplevd både fylkesmannens og Modum kommunes innsats for å ivareta naturverdiene i dette området som svært positive og konstruktive.

8. Ådalselva – forslag: naturreservat

Området langs Ådalselva (Begna) mellom Hen og Hallingby ble foreslått vernet allerede i 1991. NOF inkluderte denne delen av våtmarkssystemet i sitt verneforslag i 1996, og har i flere tiår bidratt med resultater fra vannfugltellinger langs denne elvestrekningen. Overvåkingen vinterstid har hatt høy prioritet i tilknytning til observasjonsarbeidet. De grunne delene av Ådalselva er spesielt betydningsfulle for overvintrende sangsvaner og andre vannfugler. De små tjernene som er knyttet til elveløpet er også viktige som hekke-, nærings- og rastelokaliteter for ulike våtmarksarter. **NOF støtter utvetydig fylkesmannens forslag om etablering av et naturreservat som skal ivareta et særegent og helhetlig elvesystem** med flere evjer, bukter, viker og tjern i tilknytning til hovedløpet.

9. Hovsenga – forslag: naturreservat

Hovsenga med omliggende parti av Randselva i Ringerike kommune er registrert som naturtype kroksjø, flomdam og meandrerende elveparti. Områdets geomorfologiske formasjon med tilhørende biologisk mangfold er vurdert som svært viktig. Selve meanderneset er sammensatt av flere naturtyper, bl.a. gråor-

heggeskog, dammer (med betydelige limnologiske kvaliteter) og en stor elveør. Hovsenga er tidligere regulert som naturvern- og friluftslivsområde etter plan- og bygningsloven, og er tilrettelagt som kommunalt turområde med turstier, bord, benker og grillplasser. Spesielle naturverdier i verneområdet er naturskog i elveskråningen med bl.a. hullrugere og sandsvalekoloni, gammel kulturmark og en elvestrekning som overvintringslokalitet for sangsvaner og andre våtmarksfugler. Det er nylig fjernet en del grantrær fra gråor-heggeskogsområdet på meanderneset. **NOF støtter fylkesmannens forslag om etablere Hovsenga-området som et naturreservat.** Dermed blir området vernet via kongelig resolusjon, og forvaltningen bringes fra et lokalt til et nasjonalt og internasjonalt nivå.

10. Solbergtjern – forslag: naturreservat

Denne lokaliteten i Tyrstrand i Ringerike kommune representerer en rik kulturlandskapssjø med særdeles høy biologisk produksjon. Solbergtjern er spesielt viktig som hekke- og næringsområde for en rekke våtmarksfugler, bl.a. sivhøne, sothøne og flere andefuglarter. Blant sistnevnte er brunnakke. Solbergtjern er trolig den eneste sikre hekkeplassen for denne gressandarten i lavlandet i Sørøst-Norge. Det store biologiske mangfoldet i området inkluderer også en rekke plantearter. **NOF støtter fylkesmannens forslag om å sikre Solbergtjern som naturreservat i framtiden.** Under overvåking av fuglefauaen på denne lokaliteten opp gjennom årene har NOF merket seg gleden og entusiasmen for dette tjernet og dets naturkvaliteter blant de som er bosatt i området.

11. Holmenskjæret – forslag: biotopvernområde

12. Østbråtaskjæret – forslag: biotopvernområde

13. Suserudskjæret – forslag: biotopvernområde

14. Gåsa og Bøtet – forslag: biotopvernområde

15. Maurøya – forslag: biotopvernområde

16. Småøyene – forslag: biotopvernområde

17. Lienskjæret – forslag: biotopvernområde

18. Furuøyene – forslag: biotopvernområde

19. Væleren – forslag: biotopvernområde

20. Store Prestegårdsøya – forslag: biotopvernområde

Lokalitetene 11.-20. dreier seg om skjær, holmer og mindre øyer som viktige hekkeplasser for ulike vannfuglarter i våtmarkssystemet. Disse er valgt ut etter en nøye vurdering av hekkefuglforekomster og verneverdier. Under verneplanprosessen ble flere aktuelle lokaliteter tatt ut av hensyn til

friluftinteressene. Dermed unngikk man en del konfliktområder. Det som nå er igjen av foreslåtte hekkelokaliteter representerer et absolutt minimum for å ivareta disse naturkvalitetene for ettertiden. **NOF støtter fylkesmannens forslag om biotopvernområde for disse hekkehølmene og øyene**, og spesielt at det legges opp til ferdselsforbud i perioden 15. april – 31. juli. Det er svært viktig at dette forbudet også gjelder **i en sone på 50 meter rundt øyene**. Fylkesmannens verneplan kommer i mange sammenhenger i seneste laget. De siste årene har båttrafikk og annen menneskelig tilstedeværelse sørget for store forstyrrelser for hekkeduglene på våtmarkssystemets øyer og holmer. De oppsatte skiltene i hekkedugkoloniene i regi av fylkesmannen og de to kommunene har i mange sammenhenger ikke vært tilstrekkelig for å sikre en vellykket hekkesesong for mange vannfugler. Spesielt i Steinsfjorden har problemene vært store, og i denne delen av våtmarkssystemet er det registrert en betydelig tilbakegang i antall hekkende vannfugler de siste årene. På 1990-tallet var det her hundrevis av vannfuglpar. I 2011 er det såvidt antall par er tosifret! Utviklingen har vært helt annerledes på andre lokaliteter. På eksempelvis Furuøyene ved Tyristrand har grunneieren i mange år sørget for å holde folk unna hekkeduglassene. Her er følgelig antall hekkende fuglepar fortsatt stort. Dette viser at det er menneskelige forstyrrelser, utilfredsstillende bestemmelser og manglende oppsyn som har ført til den dramatiske utviklingen i Steinsfjorden. De nye verneområdene vil forhåpentligvis sørge for at mange vannfugler kommer tilbake til øyene i denne delen av våtmarkssystemet. Det kan ta en viss tid, og i enkelte sesonger som ligger foran oss vil trolig noen av øyene med biotopvern og ferdselsforbud være tomme eller nesten tomme for fugl. Det er et forhold som man må være innstilt på etter den mangeårige negative utviklingen i påvente av en verneplan. Dette må også båtfolket forholde seg til, og i den sammenheng vil miljøforvaltningen få et stort informasjonsansvar.

Enkelte har reagert på at ferdselsforbudet på hekkedugøyene skal vare ut juli. Noen måkearter er ferdige med hekkesesongen rundt midten av denne måneden. Det er ofte ikke makrellternene og vannfuglpar som har måttet legge om grunnet flom eller forstyrrelser. Disse får som regel ikke gjennomført hekkingen før helt i slutten av juli. I enkelte tilfeller ser man at selv de første dagene av august er viktige i hekkesammenheng.

Det knytter seg spesielle forhold til hekkedugøyene i Væleren. Her har det vært vannfuglforekomster i mange tiår – trolig i flere hundre år. Den kjente journalisten Eivind Fossheim fra Hønefoss startet ringmerking av måke- og terneunger på øyene i Væleren allerede i 1952. NOF har skaffet til veie alt dette ringmerkingsmaterialet. Disse vannfuglforekomstene har eksistert gjennom alle etterfølgende tiår. Samtidig har innsjøen vært drikkevannskilde for befolkningen i Tyristrand-området. Enkelte år har vannkvaliteten vært dårlig og det er innført restriksjoner (påbud om koking av drikkevannet). For enkelte har det da vært lett å gi de hekkende vannfuglene skylden. Disse har bl.a. sørget for store presseoppslag. Nærmere undersøkelser av Ringerike kommune har imidlertid ført til helt andre forklaringer. I ulike rapporter og brever er det konkludert med

at det er pattedyr i og rundt Væleren som tidvis har forårsaket en utilfredsstillende drikkevannskvalitet. Det er først og fremst de hundrevis av beitedyr (vesentlig storfe og sau) som går i området som er problemet, men arter som elg og smågnagere er også trukket fram i denne sammenheng. Spesielt så man hvor dårlig drikkevannskvaliteten ble etter en periode med flom og store nedbørsmengder for et fåtall år siden. Nylig ble et stort renseanlegg oppført ved Vælertangen. Dette har i stor grad løst problemet med dårlig drikkevannskvalitet. På øyene i Væleren hekker flere vannfuglarter på den norske rødlisten. Derfor er det av stor betydning at disse lokalitetene får et biotopvern på lik linje med andre hekkeøyene i våtmarkssystemet. **NOF støtter derfor fylkesmannens forslag om denne verneformen på de viktige hekkeøyene i Væleren.**

Viktige forvaltningstiltak i framtidens verneområder

NOF vil be fylkesmannen og Direktoratet for naturforvaltning sørge for å inkludere klare bestemmelser i de kommende forskrifter og bestemmelser når det gjelder enkelte menneskelige aktiviteter. Det er vel kjent at fritidssysler og hobbyutøvelse som bruk av vannscooter, modellfly, modellbåt, kiting og brettseiling forårsaker forstyrrelser for dyrelivet i mange områder. Disse aktivitetene er i større eller mindre grad også registrert i våtmarkssystemet i Tyrifjorden-området de siste årene. Forvaltningen må komme disse problemene til livs allerede i startfasen. Her må kommunene også komme inn i bildet i tilknytning til lokale forskrifter. Det er tidligere pekt på problemene for vannfuglfaunaen knyttet til økt fiskeaktivitet i Tyrifjorden-området de siste årene. Økt bruk av båt omfatter også kano og kajakk. I en årrekke har man sett at folk bruker disse båttypene for å komme seg nær bl.a. flokker med rastende kortnebbgjess i Karlsrudtangen NR i Nordfjorden. Fuglene blir ofte skremt og må ta til vingene. Dermed utsettes de for forstyrrelser under den hvilen de trenger under trekket fra Danmark til Svalbard. De nye forvaltningsforskriftene må sørge for at denne type aktiviteter blir regulert i samsvar med verneformålene. I denne sammenheng trengs også økt informasjon ut til allmennheten.

Når det gjelder jakt har NOF i hele denne verneprosessen gitt klart uttrykk for sine synspunkter. Det er naturligvis svært viktig at alle verneområder som opprettes skal være uten denne form for menneskelig fritidsaktivitet. En hver form for jaktutøvelse representerer betydelig forstyrrelse for fuglelivet. De ulike lokalitetene i våtmarkssystemet i Tyrifjorden-området fungerer som livsviktige refuger under trekket og i vinterhalvåret. Vannfuglene trenger hvile og naturlig næringsinntak uten forstyrrelser under forflytningen mellom hekke- og vinterområder samt gjennom hele den kalde årstiden. Det er spesielt jakt på kanadagås som har vært framme i diskusjonene under verneplanprosessen. NOF har flere ganger påpekt at det vil være enkelt å utøve jakt på denne arten i de

omkringliggende jordbruksarealene. Her samles disse fuglene like mye som i våtmarkene. Bruk av lokkefugler og kamuflasje har de siste årene ført til gode resultater når det gjelder kanadagåsuttak. Dette representerer også en ekstra inntekt for grunneiere.

Sluttkommentar

NOF har under hele verneplanprosessen for Tyrifjorden-området vært opptatt av at viktige naturverdier blir sikret for ettertiden. Som naturvernorganisasjon arbeider NOF seriøst for at det biologiske mangfoldet opprettholdes. Vårt bidrag er i første rekke knyttet til dokumentasjonsmateriale og faglige aspekter og utfordringer. Fra enkelte hold kommer det tidvis fram i f.eks. debatter eller leserinnlegg i aviser forestillinger om at NOFs engasjement skyldes et ønske om å tilfredsstille egeninteresser i form av bl.a. "fugletitting". Det er naturligvis mange som gleder seg over å se på fugler og studere fuglelivet. Men det er når disse aktivitetene blir kanalisert i mer organiserte former at man kan bringe fram registreringsmateriale som bl.a. forvaltningen og forskningen kan dra nytte av. I denne sammenheng sørger den systematiske innsatsen til NOFs medlemmer for økt kunnskap om vår fauna og vår natur – både i felten og under den senere behandling av observasjonsmaterialet. For mange er dette arbeidet viktigere enn å tilfredsstille egne behov for naturopplevelser. Det oppleves derfor som meningsfullt at NOFs bidrag til den mangeårige verneplanprosessen for våtmarkene i Tyrifjorden-området kan føre til at disse delene av norsk natur blir ivaretatt for framtidige generasjoner. Fuglelivet har dessuten en egenverdi som det er viktig å hegne om. NOF ønsker Fylkesmannen i Buskerud og øvrige etater innen miljøforvaltningen lykke til med det videre arbeidet.

For Norsk Ornitologisk Forening

Kjetil Aa. Solbakken

(sign)

Kjetil Aa. Solbakken, generalsekretær

Viggo Ree

Kopimottakere:

Direktoratet for naturforvaltning <postmottak@dirnat.no>

Janne Sollie <janne.sollie@dirnat.no>

Jan-Petter Huberth-Hansen <jan-p.huberth-hansen@dirnat.no>

Kjell Tore Hansen <kjell-tore.hansen@dirnat.no>

Øystein Størkersen <oystein.storkersen@dirnat.no>

Øivind Holm <oho@fmbu.no>

Eldfrid Engen <eldfrid.engen@fmbu.no>

Kjetil Heitmann <kjetil.heitmann@numedal.net>
Kåre Elgmork <k-elgmo@online.no>
Egil Mikalsen <emikals@online.no>
Kendt Myrmo <kendt.myrmo@c2i.net>
Bjørn Harald Larsen <larsen@mfu.no>
Morten Brandt <morten@mblsdesign.no>
Jon Ludvig Hals <jon.hals@buskerudstorsenter.no>